

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА:
ІНФОРМАЦІЙНО-ОБЛІКОВІ АСПЕКТИINSTITUTIONALIZATION OF CIVIL SOCIETY:
INFORMATIONAL AND ACCOUNTING ASPECTS

У статті досліджуються особливості інституціалізації громадянського суспільства в Україні задля обліково-аналітичного забезпечення управління та інформування громадськості про вирішення суспільно важливих питань та проблем. Здійснена спроба теоретичного обґрунтування класифікації організацій громадянського сектору суспільства. Проаналізовано сучасний стан та можливості створення інститутів громадянського суспільства України. Узагальнено основні підходи до визначення громадських організацій за нормативними актами. Зроблено висновок щодо необхідності вдосконалення статистики, моніторингу та обліку організацій громадянського сектору. Запропоновано запровадження обов'язкової звітності організацій (інститутів) громадянського суспільства, публічний доступ до результатів моніторингу, оцінки, експертизи діяльності організацій (інститутів) громадянського суспільства.

Ключові слова: громадянське суспільство, інститути громадянського суспільства, громадські організації, громадські об'єднання, громадські спілки, благодійні організації, неприбуткові установи, неурядові організації.

The article examines the peculiarities of the institutionalization of civil society in Ukraine for accounting and analytical support of management and informing the public about solving socially important issues and problems. An attempt was made to theoretically substantiate the classifications of civil society organizations. Legal, functional, economic, structural and operational approaches to the classification of civil society organizations are analyzed. The current state and possibilities of creating civil society institutions of Ukraine are studied. The main approaches to defining public organizations according to normative acts are summarized in the article. Differences in the definition of civil society organizations according to national legislation and international norms and standards are indicated. The peculiarity of the interpretation of the term "non-profit organization" under the tax legislation of Ukraine as inclusion in the Register of non-profit organizations and the right to exemption from paying income tax was noted. According to international standards, non-profitability and institutional separation from the government are the primary characteristics of a civil society organization. A conclusion was made regarding the need to improve statistics, monitoring and accounting of civil society organizations. It is suggested to supplement the classification of civil society organizations on the basis of a functional approach to obtain data on the types of activities, the number of participants, income and expenses. The author proposed a classification of civil society organizations in Ukraine based on the requirements for the composition of their members, creation, special powers and functions. In order to obtain complete and reliable information about the state and development of civil society, we suggest introducing mandatory reporting by civil society organizations (institutes). It is important to ensure public access to such reporting, as well as the results of monitoring, evaluation, and expertise (audit) of the results of the activities of civil society organizations (institutes).

Key words: civil society, civil society institutions, civil society organisation, public associations, public unions, charitable organizations, non-profit institutions, non-governmental organizations.

УДК 657: 061.2

DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.85-15>

Позняковська Н.М.

к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту,
Національний університет
водного господарства
та природокористування

Pozniakovska Nataliia

National University
of Water and Environmental Engineering

Постановка проблеми. Сучасні виклики відбудови країни, загрози незалежності та безпеки держави Україна, потребують визначення нових сфер діяльності та розвитку соціальних інститутів громадянського суспільства. Надважливою стає забезпечення громадськості повною та достовірною інформацією про перебіг суспільно важливих процесів в країні, надання соціальних послуг, замовлень та проєктів, у тому числі за рахунок благодійності проактивних громадян та бізнесу, розв'язання суспільно значимих проблем, як-то захист державних кордонів, порятунку населення, тварин, природи, зокрема внаслідок руйнування Каховської ГЕС тощо.

Станом на грудень 2021 року в Україні кількість зареєстрованих громадських організацій досягла 96 258, що на 19 193 більше, ніж в 2013 році (приріст 25%) [1]. Кількість зареєстрованих благодійних організацій на кінець 2021 року склала 20 499, що на 5 598 організацій більше ніж в 2013 році (приріст 38%). Повномасштабне вторгнення 2022 року зменшило кількість нових

громадських організацій, проте радикально збільшило число благодійних організацій в Україні. В 2022 році зареєстровано 2 760 громадських та 6 367 благодійних організацій [1; 2; 3].

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю задоволення управлінських запитів суспільства в достовірній і своєчасній інформації про діяльність суб'єктів громадянського суспільства. В свою чергу це обумовлює й важливість інформаційно-облікового забезпечення управління елементами громадянського суспільства в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні основи вивчення громадянського сектору суспільства представлено в працях закордонних вчених (Дж. Александер, А. Арато, Кіс Бікарт, С. Бермен, Е. Геллнер, В. Гелстон, Р. Дарендорф, Дж. Кін, Дж. Л. Коен, Х.-І. Лаут, Л. Саламона, В. Меркель Алан Фауер, ін.) і вітчизняних дослідників (К. Бабенко, Г. Берченко, М. Бондар, Г. Зеленько, А. Карась, А. Колодій, П. Любченко, А. Мацюк, Л. Паливоди, В. Пасіниченко, О. Петришин, С. Тимченко, Ю. Тодика,

Г. Шаульська, ін.). Проблематиці моніторингу, оцінки, обліку і звітності організацій громадянського суспільства України присвячено праці О. Азарової, О. Височан, Н. Гаєвої, Н. Гури, Ю. Каплан, С. Карпівської, Я. Олійник, О. Папінової, Ю. Тищенко, В. Швеця, А. Ясінської.

Громадянське суспільство є об'єктом численних соціологічних та статистичних досліджень в Україні [1; 2; 3; 4]. Водночас, слід зазначити, що результати таких досліджень внаслідок швидкоплинності часу, змін і викликів у сучасному світі деінде мають фрагментарний характер або втрачають свою актуальність. У наукових джерелах точаться дискусії щодо значення громадянського суспільства задля окреслення перспектив його розвитку. Вочевидь, зважаючи на події в Україні, спричинені вторгненням російської навали, та нові виклики до громадянського суспільства як важливого чинника демократичної держави, потребують дослідження сучасні проблеми інформаційно-облікового забезпечення організацій громадянського суспільства.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є теоретичне обґрунтування особливостей визначення, класифікації та інституціалізації громадянського суспільства; надання рекомендацій з вдосконалення статистики та обліку організацій громадянського суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим етапом інформаційно-облікового забезпечення громадянського суспільства вважається його інституціалізація, тобто зовнішня форма вираження, закріплення та законодавчого унормування. Дослідження концепту громадянського суспільства, визначення його сутності, складових частин, функцій, структури, можливостей впливу на розвиток економічної системи триває. Більшість вітчизняних вчених і практиків до організацій громадянського суспільства відносять громадську організацію; релігійну організацію; благодійну організацію; організацію роботодавців; об'єднання профспілок; творчу спілку. Однак, визначення і класифікації не існують заради абстракцій, тлумачень чи дискусій, а покликані вирішити конкретні проблемні завдання, їх створення має певну мету. Існує декілька підходів до визначення громадянського суспільства.

Юридична точка зору, тобто як визначає громадянське суспільство законодавство, зокрема національне, є найважливішою для оцінки, обліку і звітності громадських та інших організацій перед суспільством.

Правові засади державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства закладені у Конституції України, законах України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», «Про місцеве самоврядування в Україні» [5], «Про громадські

об'єднання» [6], «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [7], «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» [8], «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності», «Про свободу совісті та релігійні організації», «Про професійних творчих працівників та творчі спілки», «Про органи самоорганізації населення» та інших (табл. 1).

Хоча історія громадянського суспільства України відносить нас до давніх часів існування Київської Русі з специфічними формами саморганізації та общинною моделлю [9; 10; 11], категорія «інститут громадянського суспільства» та її складові отримали своє унормування у чинному законодавстві України лише після 15 років незалежності країни. У розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства» [12] у 2007 році вперше був наведений перелік інститутів громадянського суспільства. Інститути громадянського суспільства були унормовані розпорядженням як система суб'єктів, наділених правами і обов'язками щодо відстоювання своїх легітимних інтересів у процесі подальшої розбудови громадянського суспільства в Україні та участі в управлінні державними справами, зокрема, у формуванні та реалізації державної правової політики [12]. До інститутів громадянського суспільства віднесені громадські організації, професійні і творчі спілки, організації роботодавців, благодійні організації, релігійні організації, недержавні засоби масової інформації та інші невідприємницькі товариства і установи. В інших документах пізніше унормовуються визначення громадських об'єднань, організацій, спілок.

У Законі України «Про громадські об'єднання» [6] класифікаційні характеристики громадських об'єднань, у тому числі громадських організацій, побудовані з використанням принципу дихотомії, тобто розподілу об'єкта дослідження на дві взаємовиключні частини. Так, залежно від можливості участі в цивільному обороті закон класифікує громадські організації на ті, які мають намір здійснювати діяльність зі статусом юридичної особи, та ті, які здійснюють діяльність без такого статусу (ч. 5 ст. 1). Саме цей інструмент, вважає Н. Гаєва [13], у законі відкриває різні критерії для класифікації громадських організацій на:

- громадські організації, що можуть бути учасниками цивільно-правових відносин, набувати майнові й немайнові права, та ті, які не можуть (п. 1 ч. 2 ст. 21 розділ 3);
- ті, що здійснюють підприємницьку діяльність безпосередньо, якщо це передбачено статутом громадської організації, або через створені в порядку, передбаченому законом, юридичні особи, та ті, які не здійснюють підприємницьку діяльність (п. 2 ч. 2 ст. 21 розділ 3);

– які вправі виконувати державні замовлення, і ті, яким таке право не надається (ч. 3 ст. 21 розділ 3);

– ті, що мають право на створення відокремлених підрозділів, та ті, що не мають такого права (ст. 13 розділ 2);

– які засновують з метою досягнення своєї статутної мети засоби масової інформації, і ті, які їх не засновують (п. 3 ст. 2, ст. 21 розділ 3);

– беруть участь у порядку, визначеному законодавством, у роботі консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, що утворюються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, та ті, що не беруть такої участі (п. 5 ч. 2 ст. 21 розділ 3).

У таблиці 1 узагальнені визначення громадської організації за різними нормативними документами. Зауважимо, що терміни «організація громадянського суспільства», «інститут громадянського суспільства», «інституція громадянського суспільства» вживаються в основному у вітчизняній наукових працях та публіцистичних статтях. Нормативне законодавство України визначає як суб'єкт суспільних відносин саме громадську організацію, громадське об'єднання, спілку, а не інститут. Слід мати на увазі, що визначення громадянського суспільства у документах ООН, Світового банку, ЄС [17] тощо відрізняється.

Світовий банк [18] прийняв визначення громадянського суспільства, розроблене провідними дослідницькими центрами, як «широкий спектр неурядових і некомерційних організацій організації, які мають присутність у суспільному житті, виражаючи інтереси і цінності своїх членів або інших осіб, заснованих на етичних, культурних, політичних,

наукових, релігійних чи філантропічних міркуваннях. Тому до організацій громадянського суспільства віднесли громадські об'єднання, неурядові організації, профспілки, національні об'єднання, благодійні організації, релігійні організації, професійні асоціації та фонди.

ЄС вважає, що до організацій громадянського сектору відносять «усі недержавні, неприбуткові структури, позапартійні та ненасильницькі, через які люди об'єднуються для досягнення спільних цілей та ідеалів, зокрема політичних, культурних, соціальних чи економічних... які передбачають добровільну основу і орієнтовані на надання послуг. Серед них називають громадські організації, неурядові організації, релігійні організації, фонди, дослідницькі установи, гендерні організації, кооперативи, професійні та бізнес-асоціації та неприбуткові медіа. Профспілки та організації роботодавців, так звані соціальні партнери, складають особливу категорію таких організацій» [18].

У прийнятій Україною Стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства на 2021–2026 роки [17] підтверджено виконання нашою країною зобов'язань щодо взаємодії органів державної влади з інститутами громадянського суспільства, визначених в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [19].

Окрім юридичного підходу, при дослідженні громадянського суспільства і його складових слід відзначити роль *функціонального погляду*, а саме визначення функцій, які виконує організація громадянського суспільства, та цілей, задля досягнення яких її було створено. Вважається, що функції організацій громадянського суспільства можна розглядати через призму пропозиції і попиту та того, що вони виражають та рівнем їх

Таблиця 1

Законодавче урегулювання поняття «громадська організація»

Елементи визначення громадських організацій за національним законодавством	Конституція України	Закон України «Про громадські об'єднання» [6]	Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» [14]	Цивільний кодекс України [15]	Податковий кодекс України [16]
Об'єднання громадян	+				
Громадські об'єднання, організаційно-правовою формою яких є громадські організації		+			
Громадські формування, які включають політичні партії, громадські об'єднання, професійні спілки, творчі спілки відокремлені підрозділи іноземних неурядових організацій			+		
Непідприємницькі товариства, окремими видами яких є об'єднання громадян				+	
Неприбуткові установи і організації, різновидами яких є громадські організації, професійні спілки					+

інструментальності. Це дає можливість систематизувати функції організацій до наступних чотирьох видів: сприяння громадській та політичній участі, надання необхідних послуг, підтримка особистих цінностей та релігійних переконань, надання можливостей соціального підприємництва [2, с. 10]. Функціональний підхід до розгляду громадянського суспільства використовується для статистики, обліку і звітності, зокрема при створенні і віднесенні організації до громадської, благодійної чи релігійної тощо.

Економічний підхід у визначенні громадянського суспільства застосовується при встановленні джерел фінансування та структури доходів організацій громадянського суспільства. Це можуть бути кошти у вигляді добровільних внесків та/чи пожертв від своїх членів, прихильників, від держави або від продажу власних товарів та послуг.

Важливо зазначити, що організацію громадянського суспільства зачастую називають неприбутковою організацію, вважаючи ці поняття тотожними. Вочевидь, це пов'язано з міжнародною термінологією та практикою громадянського, так званого третього сектору. Для визначення діяльності організацій громадянського сектору в міжнародній практиці використовують терміни: недержавні (НДО), або неурядові (НУО) (англ. non-government organizations, NGO); неприбуткові організації (НПО) (англ. not for profit, non-profit organizations, NPO); приватні волонтерські організації (англ. private voluntary organization, PVO). Проте в Україні організація отримує статус неприбуткової за податковим законодавством з певною метою, а саме для визначення податку на прибуток.

Неприбутковими є підприємства, установи та організації, що одночасно відповідають вимогам, визначеним у ст. 133 Податкового кодексу України [16] та внесені контролюючим органом до Реєстру неприбуткових установ та організацій. До неприбуткових організацій в Україні за податковим законодавством віднесені [16]: бюджетні установи; громадські об'єднання, політичні партії, творчі спілки, релігійні організації, благодійні організації, пенсійні фонди; спілки асоціації та інші об'єднання юридичних осіб; житлово-будівельні кооперативи; об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, асоціації власників жилих будинків; професійні спілки, їх об'єднання та організації профспілок, а також організації роботодавців та їх об'єднання; сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, кооперативні об'єднання сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів; інші юридичні особи, діяльність яких відповідає вимогам п. 133.4 ст. 133 Податкового кодексу України.

Свідоцтво неприбуткової організації в Україні дає право його власнику на звільнення від сплати податку на прибуток. Статус неприбуткової

установи, крім оподаткування, має значення і при веденні обліку, складанні фінансової та іншої звітності.

Структурно-оперативний підхід до визначення громадянського суспільства означає вибір певної базової структури та діяльності його інституцій. З метою порівнювальності організацій громадянського суспільства між собою та з організаціями з інших країн науковці та експерти використовують так зване структурно-операційне визначення, яке запропоноване Саламоном та Анхаєром [20]. За основу визначення терміну «організація громадянського суспільства» береться організація, що має наступні риси [20, с. 2–3]:

- є організованою, а саме, інституціолізованою певною мірою;
- є інститутом приватного права, тобто, існує інституційно окремо від влади;
- є автономною, має власне врядування і все необхідне для контролю за своїми діями;
- є неприбутковою, тобто не розподіляє дохід між своїми засновниками та/або членами/менеджерами;
- є волонтерською, іншими словами, демонструє значний ступінь добровільної участі.
- організація працює на своїх членів або/та на суспільний інтерес.

Отже, *юридичний та функціональний підходи* до визначення громадянського суспільства мають значення для статистики, оцінки, обліку, звітності в конкретній країні. *Економічне* визначення громадянського суспільства надає основу для мікро- і макроекономічних підходів. Експерти вважають *структурно-оперативний* підхід до визначення громадянського суспільства як такий, що «найкраще пасує для порівняльної роботи на місцях, зокрема, для міжсекторальних порівнянь та порівнянь між країнами» [2, с. 11] та визнаний кращим для дослідження громадянського суспільства.

Для систематизації і стандартизації інформації про громадянське суспільство ключову роль відіграють міжнародні і національні статистичні класифікації та стандарти. Серед національних статистичних інструментів України найважливішими є Класифікація видів економічної діяльності (ДК009:2010; КВЕД), Статистичний класифікатор організаційних форм суб'єктів економіки (ДК 002:2004; КОПФГ), Статистичний класифікатор України інституційних секторів економіки України.

Види економічної діяльності юридичних осіб, відокремлених підрозділів юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців, що їх на вищих рівнях класифікації групують у галузі, є об'єктами Класифікації за видами економічної діяльності. Інформація про діяльність громадянського суспільства за видами, вважаємо, може бути корисною для аналізу і надання практичних рекомендацій щодо взаємо-

дії держави, бізнесу і громадськості. Проте вибірка громадських та інших організацій громадянського сектору за видами економічної діяльності практично не виконується. Водночас, статистичні дані та опитування [4, с. 18–19] свідчать, що найбільша кількість організацій громадянського сектору у галузях Державне управління й оборона, обов'язкове соціальне страхування (84), Освіта (85), Надання послуг догляду із забезпеченням проживання (87), Надання соціальної допомоги без забезпечення проживання (88), Діяльність у сфері творчості, мистецтва та розваг [90]. Громадські, волонтерські, благодійні, а також профспілкові організації створюються й в інших галузях економіки, як сільському господарстві, будівництві, фінансовій та страховій діяльності тощо.

Найбільш інформаційною для суспільства в Україні виявляється Класифікація організацій і установ за організаційно-правовими формами, у якій з метою аналізу результатів економічної діяльності суб'єктів та ведення державних реєстрів виділяються такі об'єкти організаційно-правових форм:

- Підприємства [100].
- Господарські товариства [200].
- Кооперативи [300].
- Організації (установи, заклади) [400].
- Об'єднання підприємств (юридичних осіб) [500].
- Відокремлені підрозділи без статусу юридичної особи [600].
- Об'єднання громадян, профспілки, благодійні організації та інші подібні організації [800].
- Інші організаційно-правові форми [900].

Зазначимо, що організації громадянського суспільства в основному створюються і в подальшому функціонують у формі об'єднань громадян, профспілок, благодійних та інших подібних організацій. Статистична інформація про організації громадянського суспільства в Україні, оцінки і виміри розвитку так званого третього сектору економіки узагальнюються за кодом 800. Некомерційна господарська діяльність визначена Державним класифікатором України [21] як самостійна систематична господарська діяльність, здійснювана суб'єктами господарювання, спрямована на досягнення економічних, соціальних та інших результатів без мети одержання прибутку [3, с. 3]. В таблиці 2 представлені види і визначення громадянських об'єднань за національним законодавством. Таким чином, нами використано юридичний і економічний підходи для визначення громадянського суспільства. В окрему групу виділяють непідприємницькі товариства, більшість з яких утворюється асоціаціями підприємців, в інтересах яких і ведеться їхня діяльність (код 700): органи адвокатського самоврядування (710), органи суддівського самоврядування (711), асоціації органів місцевого самоврядування та їх добровільні об'єднання (760), саморегульвні орга-

нізації (750), Торгово-промислова палата (770), Аудиторська палата України (780), Фонди соціального страхування (720).

Кредитна спілка визначена у Державному класифікаторі неприбутковою організацією, заснованою фізичними особами, професійними спілками, їх об'єднаннями на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні, наданні фінансових послуг шляхом об'єднання грошових внесків членів кредитної спілки (хоча й має код 925).

Окрім вищезазначених статистичних класифікаторів, в Україні застосовується Класифікація інституційних секторів економіки [25], у якій виділяється п'ять інституційних секторів економіки:

– нефінансові корпорації (мають на меті ринковий продаж активів і нефінансових послуг для фінансової вигоди учасників);

фінансові корпорації (в тому числі фінансові посередники);

сектор загального державного управління; домогосподарства;

некомерційні організації, що обслуговують домогосподарства (некомерційні організації, що не розподіляють прибуток, але обслуговують інші сектори, як торгово-промислові палати, або прямо контролюються органами публічної влади, як-от державні музеї чи лікарні, включено у відповідні інші сектори). Шостим сектором є інший світ.

Об'єктом класифікації для національних і міжнародних порівнянь є інституційні одиниці, які належать до певного сектору або підсектора економіки. Інституційна одиниця є концепцією національного бухгалтерського обліку і визначається як «економічний суб'єкт, який сам по собі здатний володіти активами, нести зобов'язання і брати участь в економічній діяльності та операціях з іншими суб'єктами» [22]. Існує два основних типи інституційних одиниць: особи або групи осіб у формі домогосподарств, та юридичні або громадські організації.

Звернемося до кращої міжнародної практики класифікацій громадянського суспільства. Відповідно до Міжнародної класифікації неприбуткового сектору (ICNPO), яка була прийнята Організацією Об'єднаних Націй як стандарт для класифікації неприбуткових організацій, термін «неприбуткова організація» вживається до організацій, які мають такі елементи: статут, організаційну структуру, фіксований/нефіксований інститут членства, офіційну реєстрацію та здатність контролювати власну діяльність [22]. До ознак громадської організації відносять також її неприбутковість та інституційну відокремленість від уряду. Різні типи громадських неурядових організацій відповідно до сфери функціонування перелічені в спеціалізованому довіднику Всесвітньої асоціації неурядових організацій. Критерієм поділу громадських організацій на

Таблиця 2

Класифікація організацій громадянського суспільства за організаційно-правовими формами

Організаційно-правова форма організацій	Код	Визначення
<i>Об'єднання громадян, профспілки, благодійні організації та інші подібні організації (800)</i>		
<i>Політична партія</i>	810	zareєстроване згідно з законом добровільне об'єднання громадян-прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах
<i>Громадська організація</i>	815	об'єднання громадян для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів
<i>Спілка об'єднань громадян</i>	820	об'єднання громадян мають право на добровільних засадах засновувати або вступати між собою в спілки (союзи, асоціації тощо), утворювати блоки та коаліції, укладати між собою угоди про співробітництво та взаємодопомогу
<i>Релігійна організація</i>	825	організація, яка утворюється з метою задоволення релігійних потреб громадян сповідувати і поширювати віру і діють відповідно до своєї ієрархічної та інституційної структури, обирає, призначає та замінює персонал згідно із своїми статутами (положеннями)
<i>Профспілка</i>	830	добровільна неприбуткова громадська організація, що об'єднує громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної (трудової) діяльності (навчання).
<i>Об'єднання профспілок</i>	835	з метою виконання своїх статутних завдань профспілки, їх організації (якщо це передбачено статутом) мають право на добровільних засадах створювати об'єднання (ради, федерації, конфедерації тощо) за галузевою, територіальною або іншою ознакою, а також входити до складу об'єднань та вільно виходити з них
<i>Творча спілка (інша професійна організація)</i>	840	добровільне об'єднання професійних творчих працівників відповідного фахового напрямку в галузі культури та мистецтва, яке має фіксоване членство, діє на підставі статуту
<i>Благодійна організація</i>	845	недержавна організація, головною метою діяльності якої є здійснення благодійної діяльності в інтересах суспільства або окремих категорій осіб
<i>Організація роботодавців</i>	850	самоврядна статутна організація, що утворюється на засадах добровільності та рівноправності з метою представництва і захисту законних інтересів роботодавців
<i>Об'єднання співласників багатоквартирного будинку</i>	855	юридична особа, створена власниками для сприяння використанню їхнього власного майна та управління, утримання і використання неподільного та загального майна
<i>Орган самоорганізації населення</i>	860	представницький орган, що створюється жителями, які на законних підставах проживають на території села, селища, міста або їх частин, для вирішення завдань

Джерело: складено автором на основі даних [21]

типи є сфера діяльності: 1) громадські організації з прав людини; 2) громадські організації з освіти; 3) екологічні громадські організації; 4) ґендерні громадські організації; 4) дитячі та молодіжні громадські організації [23].

Міжнародна класифікація неприбуткового сектору об'єднує громадські організації в 12 основних груп згідно зі сферою їх діяльності: культура та відпочинок; освіта та дослідження; здоров'я; соціальні послуги; довкілля; розвиток та житло; право, адвокація; благодійність; міжнародні; релігійні; ділові та професійні об'єднання, спілки; не класифіковані [24, с. 87].

Отже, в основу національного класифікатора, на відміну від міжнародних, покладено організаційно-правову форму, а не функціональну ознаку. Окрім того, особливістю національного класифікатора є відсутність поділу організацій громадянського суспільства за видами та сферами діяльності як за міжнародними стандартами. Не виділяються окремо такі суспільно важливі сфери, як освіта, медицина та охорона здоров'я, житло.

З урахуванням викладених вище підходів і застережень, до організацій громадянського суспільства в Україні пропонуємо віднести організації, класифіковані за ознаками вимог до складу їх учасників, створення, спеціальних повноважень та функцій (табл. 3).

З урахуванням викладених вище підходів і застережень, до організацій громадянського суспільства в Україні пропонуємо віднести організації, класифіковані за ознаками вимог до складу їх учасників, створення, спеціальних повноважень та функцій (табл. 3).

Висновки з проведеного дослідження. Для класифікації, статистики і обліку в Україні використовується система національних рахунків. Потребують уточнення кількісні показники інституційних секторів, зокрема сектору «некомерційні організації, що обслуговують домогосподарства».

Запропонована класифікація організацій громадянського суспільства за типами та видами діяльності

№ з/п	Назви організацій	Види організацій громадянського суспільства
1	Громадські організації і громадські спілки	Громадські освітні і культурно-виховні організації
		Громадські наукові організації
		Громадські волонтерські організації
		Жіночі громадські організації
		Дитячі громадські організації
		Молодіжні громадські організації
		Громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості (оздоровчі)
		Громадські організації інвалідів
		Громадські організації ветеранів війни
		Громадські організації
		Громадські природоохоронні формування (екологічні)
		Громадські рятувальні формування
		Громадські організації охорони спадщини та культури
		Громадські організації споживачів
		Громадські об'єднання трудових мігрантів, утворені за кордоном
		Громадські об'єднання внутрішньо переселених осіб
Громадські формування охорони громадського порядку і державного кордону		
Громадські об'єднання захисту прав і свобод громадян (правозахисні)		
2	Релігійні організації	
3	Благодійні організації	Благодійні товариства
		Благодійні фонди
		Благодійні установи
4	Об'єднання співвласників багатоквартирних будинків	
5	Органи самоорганізації населення	
6	Асоціації органів місцевого самоврядування та їх об'єднання	
7	Органи суддівського самоврядування	Постійно діючі третейські суди
		Органи адвокатського самоврядування
8	Саморегульвні організації та інші професійні організації та об'єднання	
9	Творчі спілки	
10	Професійні спілки та об'єднання	Професійні спілки та об'єднання за галузями економіки
11	Організації роботодавців та їх об'єднання	Організації роботодавців та їх об'єднання за галузями економіки
12	Торгово-промислові палати	
13	Інші об'єднання юридичних осіб	
14	Приватні організації, установи, заклади	Приватні організації, установи, заклади за видами організацій, в межах яких вони створені
15	Організації (установи, заклади) громадських об'єднань, інших непідприємницьких товариств	
16	Обслуговуючі кооперативи	Обслуговуючі сільськогосподарські кооперативи
		Споживчі кооперативи
		Споживчі товариства
17	Кредитні спілки	
18	Інші організаційно-правові форми	

Джерело: складено автором на основі даних [2; 3; 4; 21; 22; 23]

На сьогодні відбувається розподіл окремих видів громадських та інших організацій громадянського суспільства між різними інституційними секторами (обслуговуючі кооперативи, установи (зклади) громадських організацій, органи само-

організації населення) та включення підрозділів фінансових і нефінансових корпорацій до сектору «некомерційні організації, що обслуговують домогосподарства». Це спотворює основні показники про організації громадянського суспільства (кіль-

кість інституційних одиниць, учасників, доходи і витрати). Доцільним є пропозиція вчених та практиків щодо запровадження допоміжних (сателітних) рахунків у складі національних рахунків, які дозволять вести окремий облік, моніторинг та оцінку статистичних даних про громадянське суспільство, організації якого діють у всіх інституційних секторах. Запропонована система допоміжних (сателітних) національних рахунків успішно застосовується в системі державної статистики держав-членів ООН.

Для отримання повної і достовірної інформації про стан та розвиток громадянського суспільства вважаємо необхідним запровадити обов'язкову звітність організацій (інститутів) громадянського суспільства. Водночас, важливо забезпечити публічний доступ до такої звітності, а також результатів моніторингу, оцінки, експертизи результатів діяльності організацій (інститутів) громадянського суспільства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Статистичний щорічник України за 2022 рік. 2023. 387 с. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/11/year_22_u.pdf
2. Громадянське суспільство в Україні: звіт за результатами дослідження. Л. Паливода, О. Вінніков, В. Купрій [та ін.]. Київ : БФ Творчий центр ТЦК. 2016. 74 с.
3. Барометр ОГС 2022: Україна. Звіт по країні. С. Конончук, М. Черноусько, Український незалежний центр політичних досліджень за підтримки ЄС. 2023. 83 с.
4. Стан розвитку громадянського суспільства в Україні: шлях протягом 30-ти років та ключові аспекти 2021 року : аналіт. доп. Київ : НІСД, 2021. 112 с.
5. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.01.2024).
6. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>.
7. Про благодійні організації та благодійну діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (дата звернення: 20.01.2024).
8. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності : Закон України від 15.09.1999 р. № 1045-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14#Text> (дата звернення: 20.01.2024).
9. Чувардинський О.Г. Громадянське суспільство в Україні: історичні корені. *Політичний менеджмент. Український науковий журнал*. 2008. № 1. С. 158–164.
10. Зеленько Г. І. Політична «матриця» громадянського суспільства: Досвід країн Вишеградської групи та України: монографія. Київ : Знання, 2007. 336 с.
11. Цокур Є. Етапи становлення громадянського суспільства в Україні в контексті забезпечення легітимності політичної влади. *Політичний менеджмент. Український науковий журнал*. 2009. № 3. С. 129–136.
12. Про схвалення концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства : розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.11.2007 р. № 1035-рЗ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1035-2007-%D1%80#Text> (дата звернення: 20.01.2024).
13. Гаєва Н.П. Класифікація громадських організацій: теоретичні підходи. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 3. С. 83–87.
14. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення: 20.01.2024).
15. Цивільний кодекс України : кодекс від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 20.01.2024).
16. Податковий кодекс : кодекс від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://tax.gov.ua/nk/> (дата звернення: 20.01.2024).
17. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки : Указ Президента України від 27.09.2021 р. № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>
18. The Future Role of Civil Society. World Economic Forum. 2013. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_FutureRoleCivilSociety_Report_2013.pdf
19. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : угода від 16.09.2014р. №984_011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
20. Salamon, Lester M. and Helmut K. Anheier. The International Classification of Nonprofit Organizations: ICNPO-Revision 1, 1996. Working Papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, no. 19. Baltimore: The Johns Hopkins Institute for Policy Studies, 1996.
21. Про затвердження національних стандартів України, державних класифікаторів України, національних змін до міждержавних стандартів, внесення зміни до наказу Держспоживстандарту України від 31 березня 2004 р. № 59 та скасування нормативних документів : наказ Державного Комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28.05.2004 р. № 97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0097609-04#Text> (дата звернення: 20.01.2024).
22. The Handbook on Non-Profit Institutions in the System of National Accounts. New York : United Nations, 2003. 328 p.
23. The WANGO NGO Handbook. URL: http://www.wango-handbook.org/index.php?title=Main_Page
24. Трима К.А. Модернізація підходів до обліку громадських організацій у сучасних класифікаторах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Історія. Філософія. Політологія*. 2019. № 18. С. 85–88.
25. Класифікація інституційних секторів економіки України : наказ Державної служби статистики України від 03.12.2014 р. № 378. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0378832#Text> (дата звернення: 20.01.2024).

REFERENCES:

1. Derzhavna sluzhba statyky Ukrainy (2023) *Statychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2022 rik* [Statistical Yearbook of Ukraine for 2022], Kyiv. 387 p. Available at: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/11/year_22_u.pdf
2. Hromadianske suspilstvo v Ukraini: zvit za rezultatamy doslidzhennia (2016) [Civil society in Ukraine: report on the results of the study]. L. Palyvoda, O. Vinnykov, V. Kuprii, Kyiv : BF Tvorchyĭ tsentr TTsK. 74 p.
3. Barometr OHS 2022: Ukraina. Zvit po kraini (2023) [CSO barometer 2022: Ukraine. Country report]. S. Kononchuk, M. Chornousko, Kyiv : Ukrainskyi nezaleznyi tsentr politychnykh doslidzhen za pidtrymky EU. 83 p.
4. Stan rozvytku hromadianskoho suspilstva v Ukraini: shliakh protiahom 30-ty rokiv ta kliuchovi aspekty 2021 roku (2021) [The state of development of civil society in Ukraine: the path over 30 years and key aspects of 2021]: analit. dop., Kyiv: NISD. 112 p.
5. Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 21.05.1997 roku № 280/97-VR. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (accessed 20 January 2024).
6. Pro hromadski obiednannia : Zakon Ukrainy vid 22.03.2012 r. № 4572-VI. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>.
7. Pro blahodiini orhanizatsii ta blahodiinu diialnist : Zakon Ukrainy vid 05.07.2012 r. № 5073-VI. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (accessed 20 January 2024).
8. Pro profesiini spilky, yikh prava ta harantii diialnosti : Zakon Ukrainy vid 15.09.1999 r. № 1045-XIV. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14#Text> (accessed 20 January 2024).
9. Chuvardynskyi O.H. (2008) Hromadianske suspilstvo v Ukraini: istorychni koreni [Civil society in Ukraine: historical roots]. *Politychnyi menedzhment. Ukrainskyi naukovyi zhurnal*, vol. 1, pp. 158–164. (in Ukrainian)
10. Zelenko H.I. (2007) Politychna «matrytsia» hromadianskoho suspilstva: Dosvid krain Vyshehradskoi hrupy ta Ukrainy [The political "matrix" of civil society: The experience of the Visegrad Group countries and Ukraine]: monographia. Kyiv : Znannia. 336 p. (in Ukrainian)
11. Tsokur Ye. (2009) Etapy stanovlennia hromadianskoho suspilstva v Ukraini v konteksti zabezpechennia lehymnosti politychnoi vlady [Stages of formation of civil society in Ukraine in the context of ensuring the legitimacy of political power]. *Politychnyi menedzhment. Ukrainskyi naukovyi zhurnal*, vol. 3, pp. 129–136. (in Ukrainian)
12. Pro skhvalennia kontseptsii spriannia orhanamy vykonavchoi vlady rozvytku hromadianskoho suspilstva : rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21.11.2007 r. № 1035-r3. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1035-2007-%D1%80#Text> (accessed 20 January 2024).
13. Haieva N.P. (2017) Klasyfikatsiia hromadskykh orhanizatsii: teoretychni pidkhody [Classification of public organizations: theoretical approaches]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, vol. 3, pp. 83–87. (in Ukrainian)
14. Pro derzhavnu reiestratsiiu yurydychnykh osib, fizychnykh osib – pidpriiemtsiv ta hromadskykh formuvan : Zakon Ukrainy vid 15.05.2003 r. № 755-IV. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>
15. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy : kodeks vid 16.01.2003 r. № 435-IV. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (data zvernennia: 20.01.2024).
16. Podatkovi kodeks : kodeks vid 02.12.2010 r. № 2755-VI. Available at: <https://tax.gov.ua/nk/> (accessed 20 January 2024).
16. Natsionalna stratehiia spriannia rozvytku hromadianskoho suspilstva v Ukraini na 2021–2026 roky : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 27.09.2021 r. № 487/2021. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>
17. The Future Role of Civil Society (2013) World Economic Forum. Available at: https://www3.weforum.org/docs/WEF_FutureRoleCivilSociety_Report_2013.pdf
18. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnyimi derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony : uhoda vid 16.09.2014 r. № 984_011. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
19. Salamon, Lester M. and Helmut K. Anheier (1996) The International Classification of Nonprofit Organizations: ICNPO-Revision 1. Working Papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, no. 19, Baltimore: The Johns Hopkins Institute for Policy Studies (in English)
20. Pro zatverdzhennia natsionalnykh standartiv Ukrainy, derzhavnykh klasyfikatoriv Ukrainy, natsionalnykh zmin do mizhderzhavnykh standartiv, vnesennia zminy do nakazu Derzhspozhyvstandartu Ukrainy vid 31 bereznia 2004 r. № 59 ta skasuvannia normatyvnykh dokumentiv : nakaz Derzhavnoho Komitetu Ukrainy z pytan tekhnichnoho rehuliuwannia ta spozhyvchoi polityky vid 28.05.2004 r. № 97. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0097609-04#Text> (accessed 20 January 2024).
21. The Handbook on Non-Profit Institutions in the System of National Accounts (2003), New York : United Nations. 328 p. (in English)
22. The WANGO NGO Handbook. Available at: http://www.wangohandbook.org/index.php?title=Main_Page (in English)
23. Tryma K. A. (2019) Modernizatsiia pidkhodiv do obliku hromadskykh orhanizatsii u suchasnykh klasyfikatorakh [Modernization of approaches to accounting of public organizations in modern classifiers]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Istoriia. Filosofiia. Politolohiia*, vol. 18, pp. 85–88. (in Ukrainian)
24. Klasyfikatsiia instytutitsiinykh sektoriv ekonomiky Ukrainy : nakaz Derzhavnoi sluzhby statyky Ukrainy vid 03.12.2014 r. № 378. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0378832-14#Text> (accessed 20 January 2024).